

Olvasás és szabadidő

Vizsgálat a Bolyai Farkas Elméleti Líceum és a Református Kollégium 11. osztályos diákjai körében

CSONTOS Annamária

Bevezetés

Vizsgálatom a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceum és a Református Kollégium 11. osztályos diákjainak olvasási szokásait térképezte fel: mit és mennyit olvasnak, melyek a kedvenc olvasmányaik, és milyen forrásokból szerzik be ezeket, a szabadidős tevékenységek között milyen helyet foglal el az olvasás, és miképpen befolyásolja olvasási szokásaikat a tévénézés és a számítógép-használat.

Amikor olvasáskultúráról beszélünk, azt is vizsgáljuk, hogy egy adott csoport tagjai – jelen esetben a 11. osztályos diákok – mit tartanak értékesnek, és milyen értéket jelent nekik az olvasás, hogy elfogadott, megtűrt vagy elurasított lesz-e a csoporton belül az, aki olvas.

Korábbi vizsgálatok

A határon túl élő magyarság kulturális állapotáról sokáig csak az érintett országokban készült vizsgálatokból lehetett tudni. *Katsányi Sándor* (Katsányi, 2000) szemletanulmánya jól összefoglalja a jelentősebb kutatásokat: a CSEMADOK (Csehszlovák Magyar Dolgozók Kultúregyesülete) 1964–65-ben készített 1100 fős kulturális felmérését, a pozsonyi Kultúra és Közvélemény-kutató Intézet kétezzer főre kiterjedő adatfelvételét a dél-szlovákiai magyarság kulturális helyzetéről 1974-ből, valamint a Maros megyeri falvak népességéről készült és 1260 személyt érintő vizsgálatot.

Mivel 1990 előtt a magyarországi olvasáskutatók nem tudtak aktívan részt venni a határon

túli olvasásszociológiai vizsgálatokban, nagy eredménynek számított a Könyvtartudományi és Módszertani Központ (KMK) nyolcvanas évek közepén készített összeállítás a csehszlovákiai, romániai, kárpát-ukrajnai, jugoszláviai periodikumok olvasásszociológiai és művelődésstatistikai publikációiból *A határon túli magyarság olvasáskultúrája* (1985) címmel. A határok megnyitása utáni első olvasásvizsgálatot ugyancsak a KMK kutatói végezték: 1991 májusában és júniusában Székelyudvarhelyen és a környező településeken mérték fel a középiskolások és a felnőtt lakosság olvasási szokásait. A kutatás eredményét a *Magyar olvasáskultúra határon innen és túl* (1993) című kötet foglalta össze.

A határon túli felnőtt lakosság vizsgálata 1991 és 1994 között további kutatásokkal bővült, az eredményekről *Gereben Ferenc az Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében* című kötetben számolt be.

1998 tavaszán egy korábbi nemzetközi vallásszociológiai vizsgálat (Aufbruch-kutatás) nyomán a Kerkai Jenő Egyházzsociológiai Intézet megismételte a vizsgálatot, melyhez Erdély népességét reprezentáló ezer fős mintát használtak. A vizsgálatnak köszönhetően – melyről *Gereben Ferenc és Tomka Miklós: Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben* című (2001) tanulmánykötete adott képet – reprezentatív adatok váltak ismertté Erdély olvasáskultúrájáról. Katsányi Sándor (Katsányi, 2000) említett tanulmányában azt állapította meg, hogy a Magyarországon kívüli magyarság olvasáskultúráját a magyar irodalmi műveltséghez és olvasáskultúrához való kapcsolódás, valamint a nemzetiségi és állampolgári kötődésből következő multikulturális jelleg jellemzi. Az olvasmányok összetétele tekintetében a többségi nyelv felé való elmozdulás figyelhető meg a szórványban élőkénél és a szellemi foglalkozásúaknál.

Az 1991 és 94 között végzett felmérések eredményei szerint Erdély volt a legszorgalmasabban olvasó régió. Egy 1998-as reprezentatív felmérés már romló adatokat állapított meg (például a könyvet egyáltalán nem olvasók száma 10%-

ról 31%-ra nőtt), és a kilencvenes évek végére tovább csökkent az olvasási kedv (Katsányi, 2000).

„*Adataink szerint egyértelműnek tűnik: a kommercializálódás magyarországi méreteitől az erdélyi magyarság távol áll és egyelőre szilárdan őrzi olvasáskultúrájának hagyományos értékeit. Nem zárható ki azonban, hogy a küszöbön álló modernizációs folyamat mellékhatásaként a fogyasztói haszonelvű beállítódás jelei Erdélyben is erősödni fognak.*” (Gereben, 2000) Gereben az etnikai identitástudat megtartó erejében látta az erdélyi olvasáskultúra védelmét (Gereben–Tomka, 2001).

Nagy Attila vezetésével 2001 tavaszán 1207, középfokú oktatási intézmény (szakképzők, szakközépiskolák és gimnáziumok) 9. és 11. osztályába járó diákjai körében vizsgálták az érintett korcsoport olvasás- és művelődésszociológiai jellemzőit (*Háttal a jövőnek? Középiskolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata*, 2003).

A vizsgálat következtetései szerint a tanulók olvasási kultúrája (az olvasás gyakorisága, választékossága, a könyvtárhasználat jellemzői stb.) a tanulmányi eredményekkel párhuzamosan szorosan összefügg a családi háttérrel. Főként az anyák iskolázottságával, a szülők foglalkozásával, de a kiválasztott középfokú oktatási intézmény jellegével is összhangban van, vagyis a gimnáziumot végző diákok jelentősen jobb eredményekkel rendelkeznek az olvasás mutatóit illetően. A vizsgálat során két dologra irányult a kutatók figyelme: a jelen feltárására és jövő tendenciáinak megfogalmazására. Nagy Attila megállapítása szerint csökkent az olvasás jelentősége a fiatalok körében, és a szépirodalmi művek olvasása háttérbe szorult a kommersz, kevés művészi értékkel bíró, könnyen emészthető ponyvairodalommal szemben, továbbá, hogy a fiatalok olvasási szokásait az „elgyakorlatiasodás” jellemzi. (Nagy, 2003)

2000-ben Kiss Dénes és Miklós Tünde készített reprezentatív felmérést a kolozsvári lakosság olvasási és médiafogyasztási szokásairól. A kutatás során kor, iskolai végzettség és nem szerint felépített kvótás mintavételt alkalmaztak. A

kvótákat Kolozs megye városi lakosságának az 1996-os statisztikai évkönyvben szereplő adatai alapján számolták ki. A ténylegesen használt minta összetétele a következő volt: 15–25 év közöttiek 22%, 26–34 év közöttiek 15%, 35–49 év közöttiek 26%, 50–65 év között 21%, 65 év fölött 16%. A válaszolók között a legnépszerűbb a szépirodalom olvasása volt, vezetett a klasszikus regény. A válaszolók 20%-ának, vagyis a többségnek ötszáz kötetet meghaladó családi könyvtára volt. 300–500 könyvvel a megkérdezettek 15%-a rendelkezett és ugyancsak 15%-nak volt 200 és 300 kötetes könyvtára. 100 és 200 kötet közötti könyvvel 16%, 50 és 100 kötetel 15%, végül ötven vagy annál kevesebb könyvvel 19%-uk rendelkezett. A családi könyvtárak döntő többsége (89%) magyar nyelvű művekből állt.

A kolozsvári lakosság könyvvásárlási szokásaival kapcsolatban azt rögzítették, hogy a 15 és 24 év közötti korosztályból vásárolnak a legtöbben (69%) könyvet, legkevesebben pedig a 65 év fölötti korosztályból. A vásárolt könyvek átlagos száma szerint a fiatalok is aránylag kevés könyvet vesznek. Az időseknél volt a legalacsonyabb és a 25 és 34 év közöttieknél a legmagasabb a vásárolt könyvek száma. Természetesen az egyes korcsoportok vásárlói potenciálja az adott korcsoport nagyságától is függött. Ezt fejezi ki az egyes korcsoportok tagjai által összesen vásárolt könyvek száma, amely alapján ugyancsak a 25–35 év közöttiek jelentik a legnagyobb vásárlóerőt, és szorosan követik őket a 15–24 év közötti fiatalok. A 35–44 év közöttiek csoportja a könyvvásárlás szempontjából hullámvölgyet képez, a 45–54 közöttiek ismét jelentősebb vásárlóerőt jelentenek, az 55 év fölöttieknél pedig ismét csökkenő tendenciájú a könyvvásárlás.

A társadalom-szerkezetben elfoglalt pozíció szerint a könyvvásárlások száma nagy vonalakban követi a könyvolvasás gyakoriságát, nagyobb arányban az értelmiségiek vásárolnak könyvet, legkevesebbet a fizikai munkások és a leszakadók. (Kiss-Miklós, 2000)

2001-ben *Mozaik 2001* néven regionális ifjúsági vizsgálat készült Közép-Erdélyben és a Partiumban, mely az *Ifjúság 2000* elnevezésű

magyarországi kutatás kiterjesztése volt a határon túli magyarlakta területeken. A vizsgálatba bevont fiatalok 15 és 29 év közötti fiatalok voltak, akikről kiderült, hogy átlagosan 11,35 könyvet olvastak el az iskolai tankönyveken kívül a vizsgálat időpontjáig. A szépirodalmi könyvek olvasásának gyakoriságában Közép-Erdély tűnik ki a másik két régió (Szórvány és Partium) közül (Veres–Magyari–Csata, 2002).

A marosvásárhelyi vizsgálat

Kutatásom alapsokaságát a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceum 11. osztályos diákjai és a Református Kollégium 11. osztályos diákjai alkották. A hosszú múltra visszatekintő iskoláról most csak annyit, hogy 1960-ban lett román és magyar vegyes tannyelvű az intézmény. A református tagozat 1990-ben indult, 2000-ben kivált az anyaintézményből, és Református Kollégium néven önálló iskolaként kezdett működni, de az épületből nem költözött el. 2002-től az intézmény magyar tannyelvű lett, a kifutó osztályok után már nem indult román nyelvű tagozat. A felmérésre 2009 májusában került sor, önkitöltős kérdőíves módszerrel. A kérdőívet osztályfőnöki órán osztottam ki, hogy a kitöltés közben felmerülő kérdésekre válaszolni lehessen.

• Hipotézisek

A vizsgálat tervezésekor a következő feltételezésem voltak:

- A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei többet olvasnak.
- A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei gyakrabban járnak könyvtárba.
- A lányok többet olvasnak, mint a fiúk.
- A lányok gyakrabban járnak könyvtárba, mint a fiúk.
- A lányok a fiúkénál nagyobb saját könyvtárral rendelkeznek.
- A tévzés negatívan befolyásolja a könyvolvasást: minél többet tévzik a diák, annál kevesebbet olvas.
- A számítógép-használat negatívan befolyásolja a könyvolvasást.

– Az IKT- eszközeinek elterjedésével hatékonyabbá válik az elektronikus forrásokból való olvasás.

• A helyszín

Marosvásárhely Erdély középső részén található. A 2002-es népszámlálási adatok szerint 149 577 lakosa van, melynek csaknem 50% román, 47% magyar, cigány 2,5%, német és egyéb 0,5%. Felekezeti megoszlás szerint 46,62% ortodox, 29,98% református, 20,156% római katolikus, 2,7 % görög katolikus és 2,6% egyéb vallású.

• A minta

A felmérés alapsokaságát a Bolyai Farkas Elméleti Líceum és a Református Kollégium 11. osztályos diákjai alkották: A Bolyai Farkas Elméleti Líceumban összesen nyolc 11-edikes osztály volt 2009-ben, és hét osztályt sikerült megkérdeznem, ami a 11. osztályos diákok 76%-át jelentette (N=264).

Tagozatok szerinti válaszolási arány a Bolyai Farkas Elméleti Líceumban:

Természettudományok-intenzív angol:	65%
Természettudományok:	100%
Római katolikus – humán Teológia:	92%
Német nyelv – intenzív:	79%
Matematika-informatika – angol intenzív:	90%
Társadalomtudományok intenzív angol:	72%
Matematika – intenzív informatika:	92%
Matematika – intenzív informatika:	0%

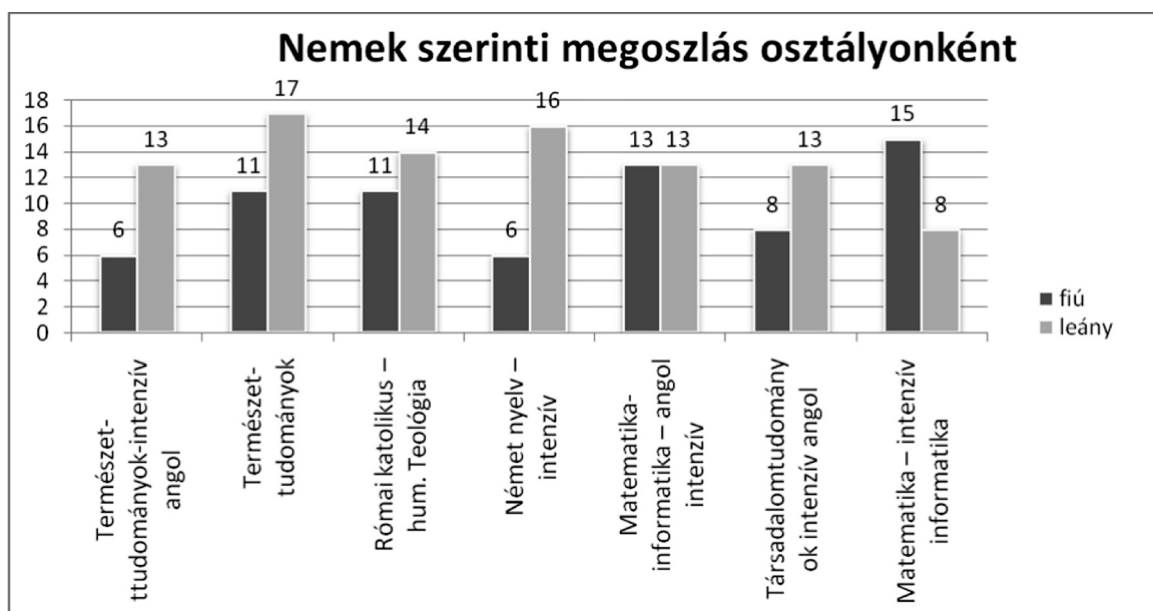
Tagozatok szerinti válaszolási arány a Református Kollégiumban:

Református:	93%
Református kétnyelvű angol:	80%

Az Elméleti Líceum osztályaiban többségben vannak a lányok, kivételt képez a két matematika–informatika osztály, ahol a matematika–informatika, intenzív angol tagozaton a nemek szempontjából egyensúly van, a matematika–intenzív informatika osztályban a fiúk, a humán osztályokban pedig a lányok vannak többségben.

1. ábra

Megoszlás nemek szerint a Bolyai Farkas Elméleti Líceumban, osztályonként

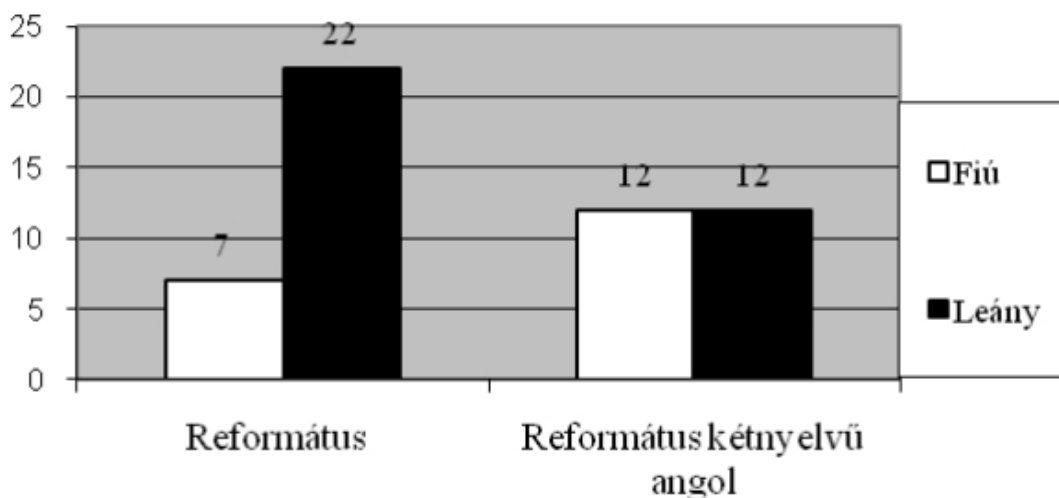

A Református Kollégium 11. osztályos diákjaira is hangsúlyos leánytöbbség jellemző. Az osztályokat külön is vizsgálva látható, hogy a református osztály több mint 75%-a lány, a református kétnyelvű angol osztályban viszont kiegyenlített a lány-fiú arány.

2. ábra

Megoszlás nemek szerint osztályonként, a Református Kollégiumban

Nemek szerinti megoszlás osztályonként

A két tanintézményben együtt a diákok 68,8%-a marosvásárhelyi lakos, a többiek a város környéki falvakból, közeli kisvárosokból jöttek. A Bolyai Farkas Elméleti Líceum 11. osztályos diákjai közül 68,3% marosvásárhelyi, 31,7% más településről jár be, a Református Kollégium 11. osztályosai közül pedig 69,8% marosvásárhelyi, 30,2% a közeli falvakból, kisvárosból való.

3. ábra

A szülők iskolai végzettsége

Bolyai Farkas Elméleti Líceum 11. osztály			Református Kollégium 11. osztály		
Anya végzettsége	Gyak.	%	Anya végzettsége	Gyak.	%
Be nem fejezett általános	1	0,6	Befejezett általános	2	3,8
Befejezett általános	1	0,6	Szakiskola	10	19,2
Szakiskola	18	11,0	Érettségit adó szakközép	3	5,8
Érettségit adó szakközép	13	7,9	Érettségi	26	50
Érettségi	71	43,3	Felsőfokú	11	21,2
Felsőfokú	60	36,6	Összesen	53	100
Összesen	164	100			

Bolyai Farkas Elméleti Líceum 11. osztály			Református Kollégium 11. osztály		
Apa végzettsége	Gyak.	%	Apa végzettsége	Gyak.	%
Befejezett általános	3	1,8	Befejezett általános	1	2
Szakiskola	29	17,7	Szakiskola	20	39,2
Érettségit adó szakközép	16	9,8	Érettségit adó szakközép	5	9,8
Érettségi	60	36,6	Érettségi	16	31,4
Felsőfokú	55	38,9	Felsőfokú	9	17,6
Összesen	164	100,0	Összesen	51	100

A táblázatból látható, hogy a szülők iskola végzettségét tekintve a Református Gimnázium 11. osztályos diákjainak a szülei kevésbé képzettek. Felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők nagyobb számban vannak jelen az Elméleti Líceum diákjainak szülei között. Az anyák végzettségét tekintve mindkét iskolában az érettségivel rendelkezők vannak túlsúlyban, az apák végzettsége alapján viszont nem körvonalazható egyértelmű tendencia.

Szabadidős tevékenységek

Annak felderítésére, hogy az olvasás, illetve az olvasás különböző formái milyen helyet töltenek be a különböző szabadidős tevékenységek sorában, Nagy Attila 2003-ban publikált reprezentatív vizsgálatának kérdéssorozatát vettem alapul. Megkértem a diákokat, osztályozzák 1-től 5-ig a 21 felsorolt szabadidős tevékenységet: 5-öst adjanak, ha nagyon kedvelik, 1-est, ha egyáltalán nem kedvelik az adott tevékenységet.

4. ábra

Szabadidős tevékenységek

Ssz.	Tevékenység	Átlag	Ssz.	Tevékenység	Átlag
1	Kirándulás	4,75	12	Ábrándozás	3,18
2	Barátaival lenni	4,55	13	Televíziózás	3,11
3	Együtt járás fiú/lány	4,44	14	Szépirodalom olvasás	3,07
4	Zenehallgatás	4,32	15	Színházba járni	2,91
5	Beszélgetés	3,97	16	Műkedvelés	2,73
6	Házibuli	3,93	17	Szakirodalom olvasása	2,4
7	Számítógépezés	3,83	18	Újságolvasás	2,35
8	Sportolás	3,71	19	Barkácsolás	2,14
9	Diszkóba járás	3,36	20	Múzeumba járás	2,13
10	Kerékpározás	3,36	21	Kertészkedés	2,03
11	Videózás	3,28			

Az élvonalban a társas és a kikapcsolódást adó tevékenységek (kirándulás, barátokkal való együttlét, zenehallgatás) kerültek. Az olvasáshoz kapcsolódó tevékenységek (szépirodalom olvasása, szakirodalom olvasása, újságolvasás) a lista második felében található, egyértelműen a kevésbé kedvelt szabadidős tevékenységekhez sorolva. Az élvonal közép mezőjében jelenik meg a számítógépezés, teret hódítva a korábbi kutatásokban élvonalban szereplő televíziózástól.

Nagy Attila kutatásával összevetve megállapíthatjuk, hogy a marosvásárhelyi eredmények valamivel pozitívabb képet mutatnak az olvasás helyzetéről. Nálam a szépirodalom olvasása a 14. helyre került 3,07 ponttal, Nagy Attila kutatásaiban a 20. helyen volt, 2,77 ponttal. Az eltérés magyarázható azzal, hogy Nagy Attila kutatásában különböző típusú középfokú oktatási intézményeket (szakképzőket, szakközépiskolákat és gimnáziumok) látogató diákok reprezentatív mintája szerepelt, nálam pedig csak két középiskola diákjai.

• Televíziózás

A televíziózás népszerűsége markánsan befolyásolta a szabadidő eltöltésének módjait. Nemzetközi kutatások sokasága mutatta ki a tévénézés olvasásra gyakorolt negatív hatását, ezért vettem én is górcső alá. A diákoknak csaknem a fele, 44,7% naponta néz televíziót, 13% hetente többször, 30% hetente egyszer-kétszer, 7% ritkábban, és egyáltalán nem tévéznek 6%. Nagy Attila kutatási adataival összevetve, elmondható, hogy a marosvásárhelyi diákok kevesebbet tévéznek, mint a magyarországi gimnazisták, akiknek 73%-uk naponta, 16%-uk hetente többször, 10%-uk hetente egyszer-kétszer tévéznek, és csak 1%-uk nem néz tévét egyáltalán. A tévénézés gyakorisága és negligálása között nincs szignifikáns összefüggés (Khí négyzet=1,062, p=0,588).

A filmtípusok kedveltségéről szóló összetett kérdésre a válaszok alapján kijelenthető, hogy a legkedveltebb a kalandfilm, mely 17,7%-át tette ki a válaszoknak, és összesen 134 diák, a válaszolók 66,7% jelölte meg. Ezt a típust a szerelmes, romantikus filmek követik 14,45%-kal (110 válasz, a válaszolók 54,7%-a). A középmezőnyben helyezkednek el az akciófilmek, horrorfilmek, thrillerek, melyeket a diákok több mint egyharmada kedvel. A legkevésbé népszerűek a természetfilmek, a fantasztikus filmek és a művészfilmek voltak, melyekre a diákok körülbelül egynegyede voksolt.

Nemek szerinti megoszlásban a lányoknál első helyre a szerelmes romantikus filmek kerültek (72,7%), a fiúknál pedig a kalandfilmek (68,8%).

Az iskolatípusok szerint nincsenek számottevő különbségek a filmtípus választásában, csak a művészfilmek és rajzfilmek esetében voltak eltérések: az Elméleti Líceum diákjai nagyobb arányban választották a művészfilmet (25%), mint a Református Kollégium diákjai (16,3%), és Kollégium diákjai nagyobb arányban kedvelték a rajzfilmeket (49%), mint a Líceum diákjai.

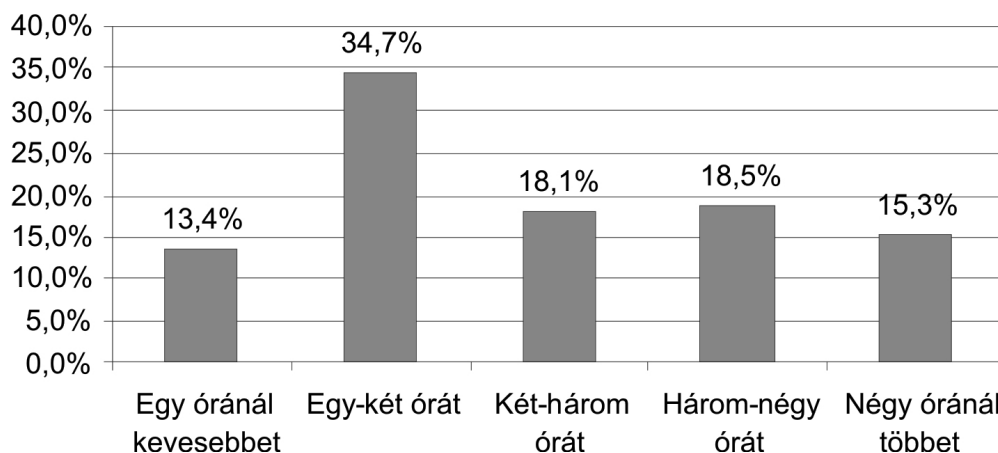
• Számítógép-használat

A számítógép-használat népszerűsége ugyan csak erőteljes hatást gyakorol a szabadidő eltöltésének módjára. A diákok 99,5%-ának van odahaza számítógépe, vagyis egy diák kivételével mindenkinek van otthon számítógépe, melyet 79,8%-uk naponta használ, két diák (0,9%) pedig ritkábban, mint hetente. Nincs szignifikáns összefüggés a számítógép használat és a nem között (Khí négyzet=3,783, p=0,151), és nincs összefüggés az iskolatípus és a számítógép használat között sem (Khí négyzet=0,243, p=0,886).

5. ábra

Számítógép-használat

Naponta mennyit számítógépezik?

A diákok több mint egyharmada naponta egy-két óra hosszát használja a számítógépet, és csak kevesen (13,4%) számítógépeznek ennél rövidebb ideig, 15,3% pedig négy óránál is többet. Megállapítható, hogy a számítógép-használat nagyon népszerű a diákok között, és hogy szabadidejük tetemes részét a számítógép előtt töltik.

Kérdés, hogyan hat ez az olvasásra, vagyis negatívan befolyásolja-e a könyvolvasást?

A válaszáért megnéztem a napi számítógép-használat és az olvasás közti összefüggést. A kevés elemszám miatt összevontam a napi számítógép-használat kategóriáit a következő kategóriákra: a) két óránál kevesebbet használja, b) két óra és négy óra között használja, c) négy óránál többet használja. Arra a következtetésre jutottam, hogy negatív irányú közepes erősségű szignifikáns kapcsolat lehetséges a napi számítógép-használat és az olvasás gyakorisága között ($\Gamma = -0,359$, p kisebb, mint 0,0001). Mivel a keresztátlában egy cellában kevesebb elem volt mint 5, és ennél jobban nem lehet összevonni a kategóriákat, csak egy tendenciát fogalmazhatok meg, miszerint a sokat számítógépezők keveset olvasnak, és azok akik sokat olvasnak azok keveset számítógépeznek. A nem használó és a napi számítógép-használat között nincs szignifikáns összefüggés ($K\chi^2 = 6,710$,

$p = 0,152$). Nincs szignifikáns összefüggés az iskolatípus és a napi számítógép használata között ($K\chi^2 = 3,373$, $p = 0,497$) sem.

Azért, hogy megtudjam, milyen célból használják a diákok a számítógépet, megkértem őket, hogy egy listából jelöljék meg a tevékenységeket (többet is választva a listából). A válaszokból kiderült, hogy legtöbben (82,9%) csevegésre használja (23,7%-ban). Ezt az interneten való olvasás követi 22,7%-kal, melyet a diákok 79%-a jelölt meg. A legkevesebben (a diákok harmada) szövegszerkesztésre veszik igénybe.

Nagy Attila vizsgálati mintájában a legtöbbször (89%-ban) a játékot és a szövegszerkesztést (74%-ban) említették, a levelezést 50%-ban. Az én kutatásomban az interneten való olvasás előre tört a második helyre.

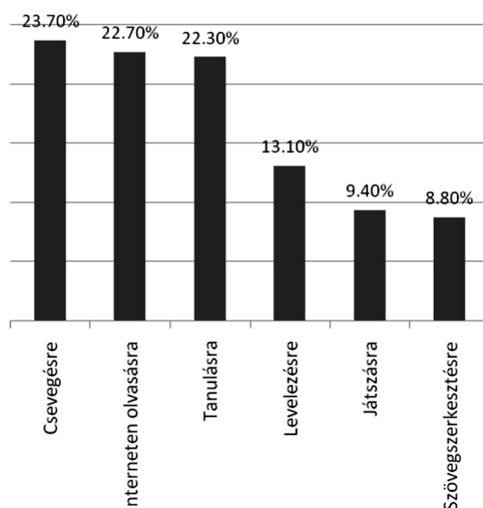
A géphasználatban különbségek figyelhetők meg a nemek között: a fiúk 52,8%-a, több mint fele jelölte meg a számítógép játéokra való használatát, míg a lányoknak csak 12,8%-a. Levelezésre a számítógépet a fiúknak egyharmada használja, a lányoknak a fele.

A két iskola között is vannak különbségek a számítógép-használat szempontjából: a Bolyais diákok 81,1%-a jelölte meg az interneten való olvasást, a Kollégium diákjai közül viszont csak 73,6%.

6. ábra

Mire használja a számítógépet?

Használja a számítógépet ..

Mivel a diákok 79,3%-a említette az interneten való olvasást a számítógép-használat módjai között, feltételezhető, hogy az olvasás egy része „átmentődött” az interneten való olvasásra. Megállapítható, hogy a nemi hovatartozás és az iskola típusa nem tartozik a számítógép-használat gyakoriságát befolyásoló tényezők közé. Felfedeztem viszont egy tendenciát fordított irányú kapcsolatra a számítógép-használat gyakorisága és a könyvolvasás gyakorisága között, miszerint lehetséges, hogy aki keveset olvas, az sokat számítógépezik, és aki sokat olvas, az keveset számítógépezik. A számítógépet legnagyobb arányban csevegésre és interneten való olvasásra használják.

7. ábra

Interneten való olvasás

Olvas az interneten:	sajtóterméket	szakmai közleményeket	szépirodalmat
Soha	25,2%	22,8%	18,4%
Néha	54,7%	55,8%	57,6%
Gyakran	20,1%	21,0%	24,0%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

A diákok többsége csak néha olvas sajtóterméket, szakmai közlemény, szépirodalmat az interneten. Nincs összefüggés az interneten való szakmai közlemények olvasásának gyakorisága és a nem között. (Khí négyzet=0,121, p=0,941). Szignifikáns összefüggés van a sajtótermék olvasásának gyakorisága és a nem között (Khí négyzet=8,595, p=0,014).

8. ábra

Sajtótermék olvasása az interneten

Olvas-e az interneten sajtóterméket	Nem		Összesen
	Fiú	Lány	
Soha	18	36	54
	20,5%	16,4%	25,2
Néha	44	73	117
	50%	57,9%	54,7%
Gyakran	26	17	43
	29,5%	13,5%	20,1
Összesen	88	128	214
	100%	100%	100%

A fiúk (29,5%) gyakrabban olvasnak sajtóterméket az interneten, mint a lányok (13,5%). A lányok közel kétharmada (57,9%) csak néha olvas internetes sajtóterméket, míg a fiúknak fele néha olvas az interneten sajtóterméket, viszont a fiúk egyötöde egyáltalán nem olvas semmilyen sajtóterméket. Szignifikáns összefüggés áll fenn a szépirodalom olvasásának gyakorisága és a nem olvasás között, (KHI négyzet=18,079, $p < 0,001$).

9. ábra

Szépirodalom olvasása az interneten

Olvas-e az interneten szépirodalmi alkotásokat	Nem		Összesen
	Fiú	Lány	
Soha	25	15	40
	28,1%	11,7%	18,4%
Néha	54	71	125
	60,7%	55,5%	57,6%
Gyakran	10	42	52
	11,2%	32,8%	24%
Összesen	89	128	217
	100%	100%	100%

Megállapítható, hogy a lányok gyakrabban olvasnak szépirodalmat az interneten (32,8%) a fiúkhöz képest (11,2%), és a fiúk között többen vannak olyanok, akik soha nem olvasnak szépirodalmat (28,1%) a neten.

Az interneten való olvasásról tehát elmondhatjuk, hogy a nembeli hovatartozás meghatározó az interneten való szépirodalom, illetve sajtótermékek olvasásában, és pedig úgy, hogy a fiúk inkább sajtóterméket olvasnak, a lányok meg inkább szépirodalmat. Nem meghatározó viszont a nembeli hovatartozás a szakirodalmi művek olvasásával kapcsolatban. A fiúk gyakorlatiasabbak, mivel körükben inkább a sajtótermékek olvasása van túlsúlyban, a lányok pedig inkább szépirodalmat.

Olvasás

• Az olvasás gyakorisága

Fontos kérdésnek tartottam feltárni, milyen gyakran olvasnak a diákok más könyveket a tankönyveken kívül, ezért a következő kategóriákat állítottam fel: a) egyáltalán nem olvas könyveket, b) nagyon ritkán olvas (évente egy könyvet), c) időnként olvas (negyedévente egy könyvet), és d) rendszeresen olvas (havonta átlagosan legalább egy könyvet).

A diákok 33,3%-a átlagosan havonta egy könyvet elolvas, 42,1% negyedévente, 19% évente, 5,6% egyáltalán nem olvas. Adataim tehát pozitívabb képet mutatnak, mint Nagy Attila idevágó adatai. Nála a gimnáziumba járó diákok 23%-a rendszeres olvasó, a fele pedig időnként olvas, 22%-a ritkán, 4%-a egyáltalán nem olvas. Nálam nagyobb arányban voltak a rendszeresen olvasó diákok.

Egy reprezentatív mintán végzett kolozsvári kutatás is megállapította, hogy a leggyakrabban olvasó korosztályt a 15 és 25 év közöttiek jelentik. Ezt az adatot összevettem kutatásom alanyaik életkorával. Körükben szintén egyharmad nevezi magát rendszeres olvasónak, kevesebb, mint fele időnkénti olvasónak, kevesebb, mint az egyötöde ritkán olvas, és csak néhány százalék mondható nem olvasónak. Az én kutatásomban a nem olvasók aránya magasabb.

Összevettem a „nem olvas” és a „ritkán olvas” kategóriákat, mivel túl kevés volt az elemszám ahhoz, hogy értékelhetők legyenek az adatok. A nem és az olvasás gyakorisága között erős szignifikáns kapcsolatot fedeztem fel (KHI négyzet=19,375, $p < 0,001$).

10. ábra

Az olvasás gyakorisága

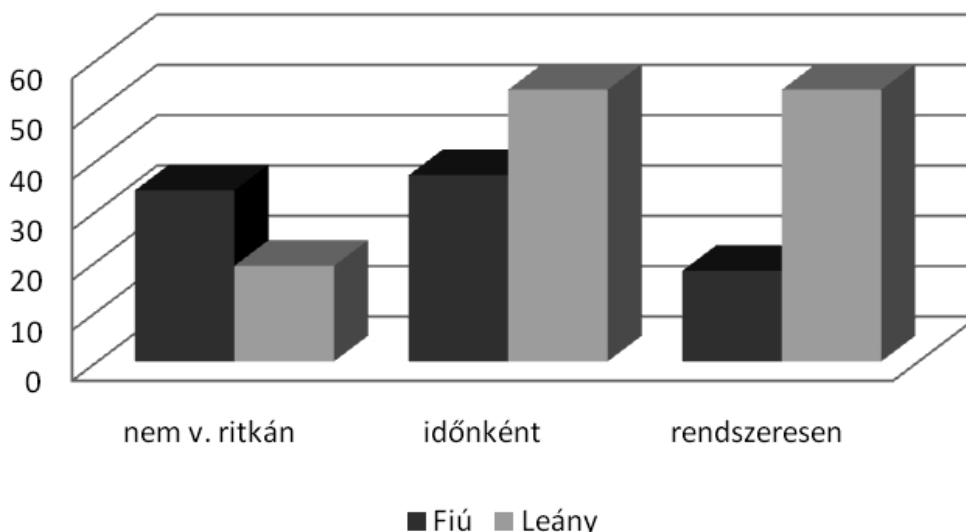
		Nem		Total
		Fiú	Leány	
Az olvasás gyakorisága	Nem vagy ritkán olvas	34	19	53
		38,2%	15%	24,5%
	Időnként olvas	37	54	91
		41,6%	42,5%	42,1%
	Rendszeresen olvas	18	54	72
		20,2%	42,5%	33,3%
Összesen	89	127	216	
	100%	100%	100%	

Összességében a diákok többsége (42,1%) időnkénti olvasónak tekinthető. A fiúk 38,2%-a egyáltalán nem, vagy ritkán olvas, 41,6%-a időnként olvas, és 20,2%-a olvas rendszeresen. A lányoknál 24,05% nem, vagy csak ritkán olvas, 42,5% időnként és 42,5% pedig rendszeresen olvas. Mivel a lányok 42,5%-a, és a fiúk 20,2%-a rendszeres olvasó, elmondható, hogy a lányok nagyobb arányban rendszeres olvasók, mint a fiúk.

11. ábra

Az olvasás gyakorisága nemek szerint

Olvasás gyakorisága

Az iskola típusa és az olvasás gyakorisága között szignifikáns összefüggés van (KHI négyzet 6,618, $p=0,037$).

12. ábra

Kapcsolat az iskolatípus és az olvasás között

Olvasás gyakorisága	Iskola		Összesen
	Bolyai Farkas Líceum	Református Kollégium	
nem v. ritkán	37	16	53
	22,7%	30,2%	24,05%
időnként	64	27	91
	39,3%	50,9%	42,1%
rendszeresen	62	10	72
	38%	18,9%	33,3%
Összesen	163	53	216
	100%	100%	100%

A keresztábra szerint a Református Kollégium 11. osztályos diákjai közül egyharmad ritkán vagy egyáltalán nem olvas, a diákok több mint a fele időnkénti olvasó, és kevesebb, mint egyötödük mondta magát rendszeres olvasónak. A Bolyai Farkas Líceum 11. osztályos diákjai közül viszont egyötödük nyilatkozta, hogy nem vagy csak ritkán olvas, 39,3% időnkénti olvasónak, 38% pedig rendszeres olvasónak tartotta magát.

Mindkét iskolában a legnagyobb hányadot a magukat időnként olvasónak vallók teszik ki, de az is látható, hogy a Bolyai diákjai nagyobb

arányban olvasnak rendszeresen, mint a Református Kollégium diákjai, a Református Kollégium diákjai között pedig többen vannak a ritkán vagy nem olvasók. Tehát a nem és az iskola típusa meghatározó az olvasás gyakoriságával kapcsolatban, és a Líceum diákjai gyakrabban olvasnak.

Megnéztem az olvasás gyakorisága és a tévé-nézés gyakorisága közti kapcsolatot, és arra az eredményre jutottam, hogy minél többet olvas valaki, annál kevesebbet néz televíziót. Az olvasás gyakorisága (1 – ritkán vagy nem olvas, 2 – időnként olvas, 3 –gyakran olvas) és a tévé-nézés gyakorisága (1 – naponta, 2 –hetente többször, 3 –ritkábban) között szignifikáns pozitív irányú gyenge kapcsolat van ($\Gamma = 0,274, p=0,004$).

Az anya iskolai végzettsége és a diák olvasás gyakorisága közt nincs szignifikáns összefüggés ($K\hat{h}i\ n\acute{e}g\acute{y}z\acute{e}t=2,825, p=0,588$). Az apa iskolai végzettsége és az olvasás gyakorisága közt pozitív gyenge erősségű kapcsolat van ($\Gamma=0,238, p=0,013$). Minél magasabb végzettségű az apa, annál valószínűbb, hogy a gyermeke gyakrabban olvas. Alapfokú iskolai végzettségű apáknak a gyermeke nagyobb arányban tekinthető ritkán vagy nem olvasónak (40,4%), középfokú végzettségű apák gyermekei nagyobb százalékban mondhatók időnkénti olvasónak (46,40%). Felsőfokú végzettségű apáknak a gyermeke nagyobb arányban rendszeres olvasó.

13. ábra

Az olvasás gyakorisága és az apák iskolai végzettsége közötti kapcsolat

Olvasás gyakorisága	Apa iskolai végzettsége			Összesen
	Alapfokú	Középfokú	Felsőfokú	
Nem vagy ritkán	21	19	13	53
	40.40%	19.60%	20.30%	24.90%
Időnként	19	45	25	89
	36.50%	46.40%	39.10%	41.80%
Rendszeresen	12	33	26	71
	23.10%	34.00%	40.60%	33.30%
Összesen	52	97	64	213
	100%	100%	100%	100%

Érdekes módon az anya iskolai végzettsége és az olvasás gyakorisága közt nem találtam szignifikáns összefüggést (Khí négyzet=2,825, $p=0,588$), tehát az apa végzettsége pozitívan összefügg a diák olvasásának gyakoriságával, de az anyák esetében nincs ilyen kapcsolat.

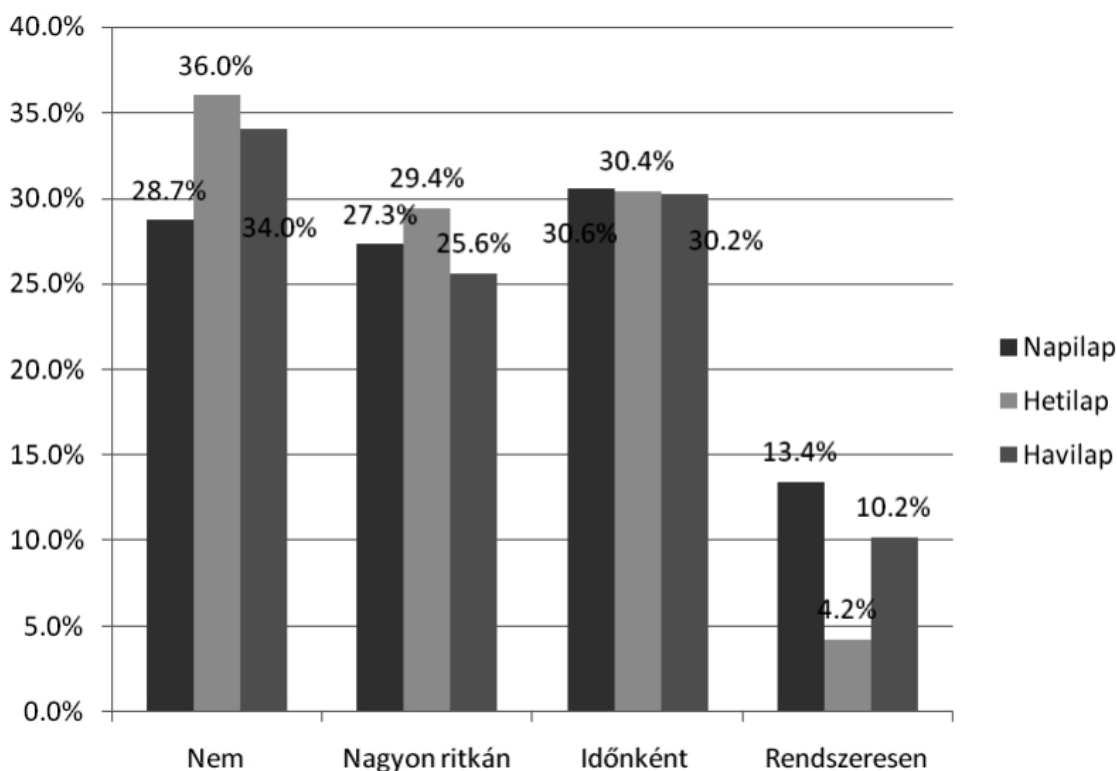
• **Folyóirat-olvasás**

Kíváncsi voltam az olvasás másik mutatójára: milyen gyakran olvasnak újságokat, lapokat a középiskolás diákok.

A lányok körében a ritkán vagy időnkénti napilap-olvasás a jellemző, a fiúkra inkább az, hogy nem olvasnak napilapot, de ha mégis, akkor azt rendszeresen teszik.

Vélhetően kapcsolat van az iskola típusa és napilap-olvasás között, de a kevés elemszám miatt nem volt értelmezhető a keresztábra (Khí négyzet=9,93, $p=0,019$). Az a tendencia figyelhető meg, hogy a Bolyai Líceum diákjai rendszeresebben olvasnak napilapot, mint a Református Kollégium diákjai.

14. ábra
Napilap olvasás

A diákok többsége az időnkénti napilap-olvasók kategóriájába sorolható, nem jellemző rájuk a rendszeres napilap-olvasás. Megnézve a nem olvasás és a napilap-olvasás gyakorisága közti összefüggést, megállapítható, hogy szignifikáns összefüggés van az egyáltalán nem olvasás és a napilap-olvasás gyakorisága közt (Khí négyzet=17,17, $p<0,001$).

A hetilap olvasása és a nem között nincs kapcsolat (Khí négyzet=5,25, $p=0,154$), és nincs kapcsolat a hetilap olvasása és az iskola típusa között sem (Khí négyzet=3,99, $p=0,262$). Havilap olvasásának gyakorisága és a nem között viszont szignifikáns kapcsolat áll fenn (Khí négyzet=9,848, $p=0,020$), a lányok közül többen olvasnak rendszeresen havilapot.

15. ábra

Havilap olvasásának gyakorisága

Olvas-e havilapot	Nem		Összesen
	Fiú	Lány	
Nem	37	36	73
	42.0%	24.2%	34.0%
Nagyon ritkán	26	29	55
	29.5%	22.8%	25.6%
Időnként	17	48	65
	19.3%	37.8%	30.2%
Rendszeresen	8	14	22
	9.1%	11.0%	10.2%
Összesen	88	127	215
	100%	100%	100%

Összegezve a folyóirat-olvasást befolyásoló tényezőket, elmondható, hogy a hetilapok olvasásánál a nem és az iskola típusa nem számít befolyásoló tényezőnek, de a napilap-olvasás és hetilap-olvasás tekintetében igen. A lányok rendszeresebb havilap-olvasók, mint a fiúk, a fiúk viszont rendszeresebben olvasnak napilapot.

• Ki olvas a környezetben, beszélgetés a könyvekről

Megkértem a diákokat, jelöljék meg, ki szeret olvasni a környezetükben lévő emberek közül. Ennek alapján a következő eredményre jutottam:

16. ábra

Olvasás a közvetlen környezetben:

Ki szeret olvasni a környezetben?	Gyak.	A válaszok %-ban	Az esetek %-ban
Anya	162	25,5	75,00
Nagyszülő	109	17,2	50,50
Apa	108	17	50,00
Barát	98	15,4	45,40
Rokon	64	10,1	29,60
Testvér	53	8,3	24,50

Ki szeret olvasni a környezetben?	Gyak.	A válaszok %-ban	Az esetek %-ban
Szomszéd	30	4,7	13,90
Senki	11	1,7	5,10

A táblázatból kitűnik, hogy a diákok háromnegyede mondta, az édesanyjuk szeret olvasni, fele részük szerint a nagyszülőjük, másik fele szerint az apjuk.

Összehasonlítva a két iskola válaszait, szembe-tűnő különbség volt, hogy míg a líceum diákjainak fele szerint a barátjuk szeret olvasni, a Református Kollégium diákjainak csak egyharmada jelezte ugyanezt.

17. ábra

Kivel osztja meg olvasmányélményeit?

Olvasmányait szívesen beszél meg	Gyak.	Válaszok százalékában	A válaszolók százalékában
Baráttal	142	36,90	66,7
Anyjával	72	18,70	33,8
Senkivel	52	13,50	24,4
Apjával	44	11,40	20,7
Testvérrel	33	8,60	15,5

A diákok legszívesebben a barátaikkal beszél meg az olvasottakat (több mint kétharmaduk jelezte ezt) és az anyjukkal, 13,5%-uk senkivel nem beszél meg az olvasmányait. A barátoknak nagy hatásuk van arra, hogy mit olvasnak.

Könyvvel való ellátottság

• Családi könyvtár

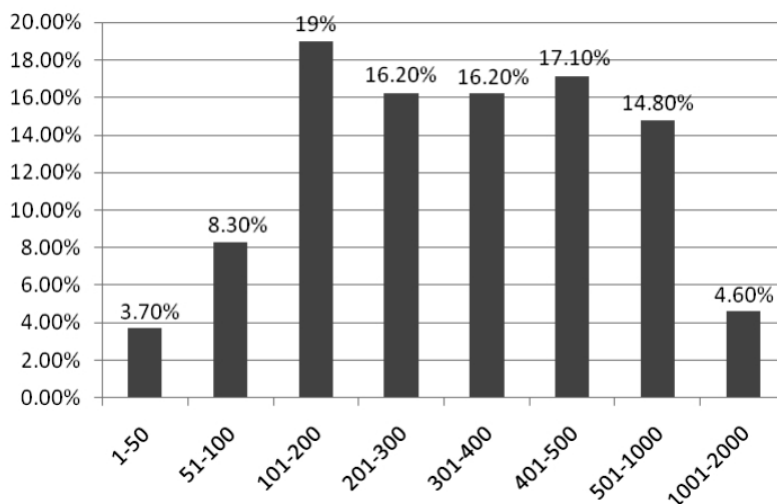
Azok a diákok, akiknél a családi könyvtár kevesebb mint ötven kötet, a válaszolók 3,7%-át alkotják. A diákok többségének száz és ezer kötet közötti méretű a családi könyvtára. A legtöbben,

a válaszolók közel egyötöde 101–200 kötetes családi könyvtárral rendelkezik. Kevés diák családjának van 50 kötetnél kevesebb, illetve ezer kötetnél több könyve.

18. ábra

A családi könyvtár mérete

Családi könyvtár mérete

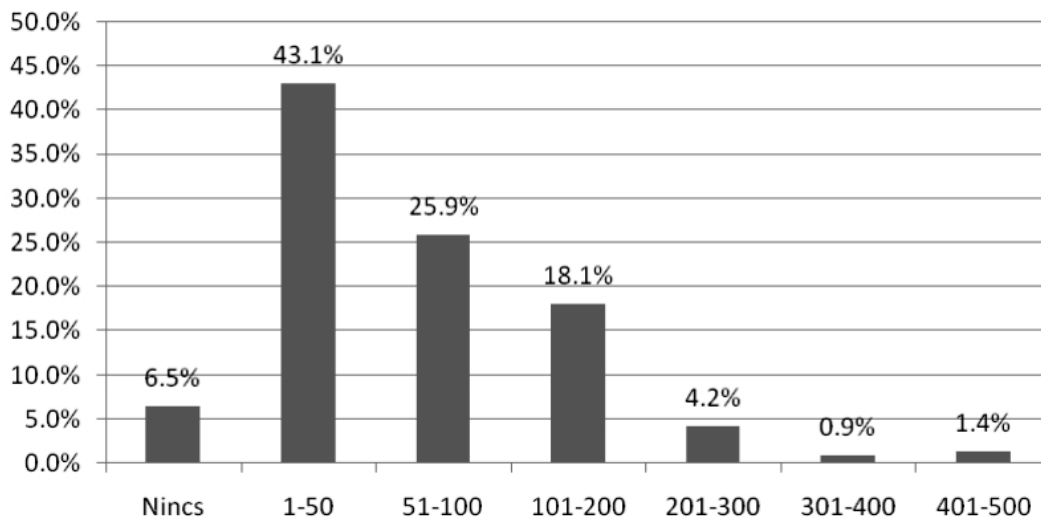
• Saját könyvtár

A válaszolók 43,1%-a nem rendelkezik ötven könyvnél több saját könyvvel, és 6,5%-nak egyáltalán nincs saját könyve.

19. ábra

A saját könyvtár mérete

Saját könyvtár mérete

A nemek és a saját könyvtár mérete közti kapcsolatot nem lehet egyértelműen megállapítani az esetszám hiányossága miatt, de valószínűsíthető, hogy a lányok több könyvvel rendelkeznek, mint a fiúk (KHI négyzet=18,572, $p < 0,00$).

Az iskola típusa és a között, hogy a diákok mekkora saját könyvtárral rendelkeznek, nincs szignifikáns összefüggés (KHI négyzet = 2,50, $p = 0,475$).

Minél több könyvvel rendelkeznek a szülők, annál több könyve van a gyermekeknek is. Pozitív erős kapcsolat van a családi könyvtár és a saját könyvtár mérete között (Gamma=0,507, $p < 0,001$), tehát az összefüggés szignifikáns.

A könyvtárhoz való viszony

• Könyvtári tagság

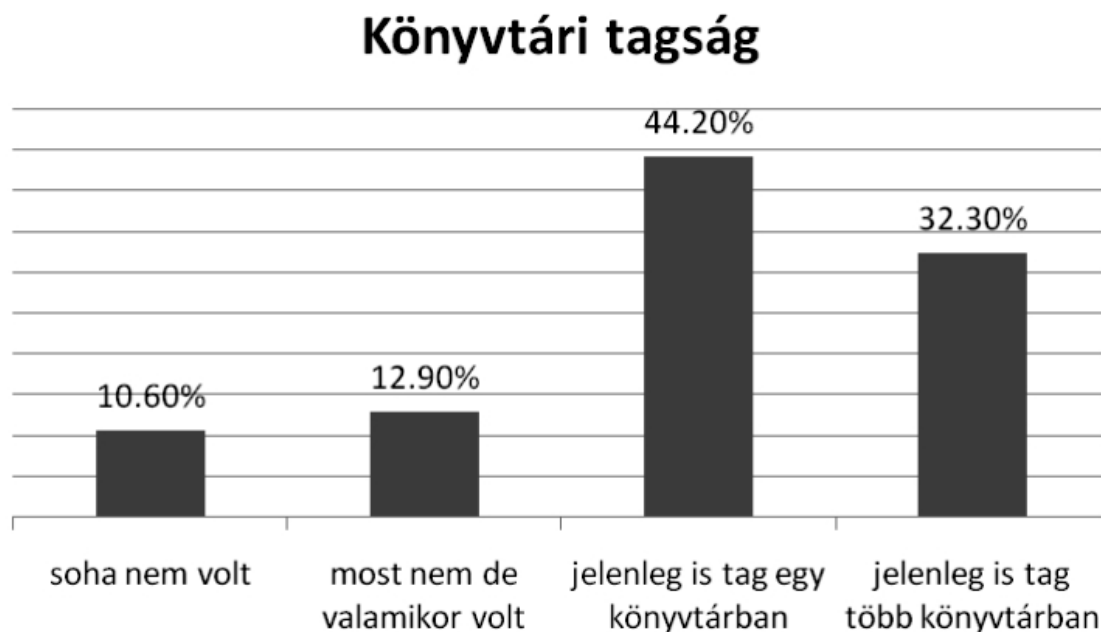
A diákok több mint egyötöde nem könyvtártag. A többség azonban jelenleg egy könyvtárban tag. Szignifikáns összefüggés van a nem és a könyvtári tagság között (KHI négyzet=9,233, $p = 0,026$).

21. ábra
Könyvtári tagság

Könyvtári tagság	Nemek szerint		Összesen
	Fiú	Leány	
soha nem volt	15	8	23
	16,9%	6,3%	10,6%
most nem, de valamikor volt	12	16	28
	13,5%	12,5%	12,9%
jelenleg is tag egy könyvtárban	41	55	96
	46,1%	43%	44,2%
jelenleg is tag több könyvtárban	21	49	70
	23,6%	38,3%	32,3%
Összesen	89	128	217
	100%	100%	100%

A keresztábra alapján el lehet mondani, hogy a lányok nagyobb arányban tagok több könyvtárban, mint a fiúk, akik viszont nagyobb mértékben nem tagjai könyvtárnak. Összességében a lányok aktívabb könyvtári tagok, mint a fiúk.

20. ábra
Könyvtári tagság

• **Könyvtárba járás**

Szoros összefüggés állapítható meg a nem és a könyvtárba járás gyakorisága közt (Khí négyzet=24,594, $p < 0,001$).

22. ábra

A könyvtárba járás gyakorisága

Könyvtárba járás	Nem		Összesen
	Fiú	Leány	
Hetente v. gyakrabban	6	21	27
	6,9%	16,4%	12,6%
Havonta	18	53	71
	20,7%	41,4%	33%
Negyedévenként	16	22	38
	18,4%	17,2%	17,7%
Fél évnél vagy ritkábban	26	23	49
	29,9%	18%	22,8%
Nem jár	21%	9	30
	24,1%	7%	14%
Összesen	89	128	215
	100%	100%	100%

A táblázatból kiolvasható, hogy a legtöbb diák havonta jár könyvtárba, és a lányok aktívabb könyvtárba járók, mint a fiúk. A fiúk legnagyobb arányban félévente vagy annál ritkábban mennek könyvtárba, a lányok pedig havonta. Szignifikáns összefüggés van az iskola típusa és a könyvtárba járás gyakorisága közt (Khí négyzet=6,69, $p=0,035$).

23. ábra

A könyvtárba járás gyakorisága a két gimnázium diákjai között

Milyen gyakran jár könyvtárba	Iskola		Összesen
	Bolyai	Református	
Havonta vagy gyakrabban	81	17	98
	50%	32,1%	45,6%

Milyen gyakran jár könyvtárba	Iskola		Összesen
	Bolyai	Református	
Negyedévenként	29	9	38
	17,9%	17,0%	17,7%
Félévenként vagy ritkábban	52	27	79,00
	32,1%	50,9%	36,7%
Összesen	162	53	215
	100%	100%	100%

A Bolyai Farkas Elméleti Líceum diákjai gyakrabban járnak könyvtárba, mint a Református Kollégium diákjai. Akinek több könyve van, gyakrabban jár könyvtárba. A könyvtárba járás (1–hetente vagy gyakrabban, 2 – havonta, 3 – negyedévenként, 4– félévenként vagy ritkábban, 5 – nem jár) és a saját könyvtár mérete között (1: nincs könyve, 2: 1–50 kötet, 3: 51–100 kötet, 4: 101–200 kötet, 5: 201 kötet felett) enyhe erősségű fordított (Gamma értéke: -0,224) és szignifikáns kapcsolat van ($p=0,004$). Az, akinek kevés könyve van, ritkábban jár könyvtárba, mint az, akinek több könyve van.

A könyvtárba járás gyakorisága és a saját könyvtár mérete által nyert keresztábrát esetszámi hiányosság miatt nem lehet értelmezni. Nincs szignifikáns összefüggés az apa iskolai végzettsége és a gyermek könyvtárba járásának gyakorisága közt. (Khí négyzet=1,93, $p=0,748$). Nincs szignifikáns összefüggés az anya iskolai végzettsége és gyermek könyvtárba járásának gyakorisága közt sem (Khí négyzet=6,41, $p=0,170$).

• **Az olvasott könyvek beszerzése**

A legutóbb olvasott könyvet leggyakrabban vásárlás útján szerezték be.

Megvizsgáltam a legutóbbi könyv beszerzési módja és a nemek közti összefüggést. és szignifikáns összefüggést találtam (Khí négyzet=16,463, $p= 0,011$).

24. ábra

A legutóbbi olvasmány beszerzési módja

Legutóbbi könyv beszerzése:	Nem		Összesen
	Fiú	Leány	
Vásárlás	17	29	46
	20%	23%	21,8%
Könyvtárból kölcsön	13	29	42
	15,3%	23%	19,9%
Saját otthoni könyv	23	20	43
	27,1%	15,9	20,4%
Szülők könyvei közül választva	14	8	22
	16,5%	6,3%	10,4%
Baráttól kölcsön	8	30	38
	9,4%	23,8%	18%
Ajándékba kapta	5	5	10
	5,9%	4%	4,7%
Internet	5	5	10
	5,9%	4%	4,7%
Összesen	85	126	211
	100%	100%	100%

A lányok inkább vásárlás útján, könyvtárból való kölcsönzéssel vagy a barátoktól szerezték be a legutóbb olvasott könyvüket, a fiúk inkább a családi könyvtárból és a saját otthoni könyvek közül. Nagyon kevés százalékban (4,7%) megjelenik az internetről származó olvasmány, amely inkább a fiúkra (5,9%) jellemző beszerzési forrás. Az általam feltett kérdésben tételesen nem szerepelt az internetről való beszerzés lehetősége, de a diákok válaszai alapján az egyéb kategóriának tudtam ezt a nevet adni. Ez azért is lényeges, mert nem a kérdőív befolyásolására karikáztak még egyet, hanem önállóan neveztek meg az internetről való beszerzési módot, ami tükrözi e forrás elterjedtségét.

Olvasói ízlés

Az olvasói ízlés szubjektívebb, de tartósabb képet ad az olvasók érdeklődéséről. Nem a jelenlegi, hanem inkább a múltbéli olvasói érdeklődést tükrözi. Ezt az olvasókhöz legközelebb álló szerzők, művek, olvasmánytípusok feltárásának

segítségével kutatják.

Az olvasói ízlés feltérképezése érdekében megkérdeztem, milyen típusú könyveket olvasnak szívesen.

25. ábra

Milyen típusú könyveket olvas szívesen?

Szívesen olvas...	Gyak.	A válaszok százalékában	A válaszolók százalékában
Kaland- és detektívregényt	122	17,8	60,7
Szerelmi regényt	90	13,1	44,8
Novellát, elbeszélést	86	12,5	42,8
Történelmi regényt	56	8,2	27,9
Társadalmi regényt	55	8,0	27,4
Utazást, útleírást	52	7,6	25,9
Verset	46	6,7	22,9
Életrajzi regényt	40	5,8	19,9
Szakkönyveket	29	4,2	14,4
Természettudományos könyveket	29	4,2	14,4
Színarabot	29	4,2	14,4
Ismeretterjesztő könyveket	22	3,2	10,9
Szociológiát, politikát	16	2,3	8,0
Művészeti, művészettörténeti könyveket	15	2,2	7,5
Összes válasz	687	100,0	341,8

A szórakoztató regények dominanciája megfigyelhető volt: a diákok legszívesebben kaland- és detektívregényt, ill. szerelmes regényt olvasnak. 122 diák, vagyis a válaszolók 60,7%-a választotta a kaland- és detektívregényt (az összes válasz 17,8%-a). A nemek szerint különbségek vannak, éspedig a szerelmes regényt a lányok 65,9%-a jelölte meg kedvenc olvasmánytípusaként, ami csak a fiúk 11,5%-ának tetszik. A fi-

úknál nagyobb népszerűséget élvez a történelmi regény (43,6%), mint a lányoknál (17,7%).

Annak érdekében, hogy megtudjam mit várnak el egy jó könyvtől a diákok, megkértem őket, jelöljék meg azokat a szempontokat, amelyeket fontosnak tartanak (több válasz volt lehetséges).

26. ábra

Mit várnak egy jó könyvtől?

Egy jó könyv...	Gyak.	A válaszok százalékában	A válaszolók százalékában
Elszórakoztat	162	18,6	75,7
Kikapcsolódást nyújt	138	15,8	64,5
Ismereteket közöl	92	10,5	43,0
Újat mond	92	10,5	43,0
Pihentet	75	8,6	35,0
Megerősít	66	7,6	30,8
Gyönyörködtet	55	6,3	25,7
Összefüggéseket tár fel	53	6,1	24,8
Példát állít	47	5,4	22,0
Valóságyszerűen ábrázol	37	4,2	17,3
Ironikus, groteszk	30	3,4	14,0
Elképzeléseket igazol	26	3,0	12,1
Összes válasz	873	100,0	407,9

27. ábra

Kedvenc írók

Kedvenc írók	Említések száma	A válaszolók %-ban	Kedvenc írók	Említések száma	A válaszolók %-ban
Jókai Mór	58	27.6	King, Stephen	5	2.4
Móricz Zsigmond	30	14.3	Lawrence, Leslie	4	1.9
Mikszáth Kálmán	18	8.6	Brontë, Emily	4	1.9
Coelho, Paulo	17	8.1	Steele, Danielle	4	1.9
Rejtő Jenő	16	7.6	Benedek Elek	4	1.9
Wass Albert	16	7.6	Szilvási Lajos	4	1.9
Kosztolányi Dezső	15	7.1	Móra Ferenc	3	1.4

Egy jó könyvtől a szórakoztatás és a kikapcsolódás iránti igényük kielégítését várják el.

162, diák, a válaszolók 75,7%-a várja el a jó könyvtől, hogy elszórakoztassa (a válaszok 18,6%-a). Nemek szerinti bontásban: a lányok nagyobb többsége várja el, hogy a könyv elszórakoztassa, mint a fiúk, mivel a lányok 84,4%-a (108 lány) és a fiúk 62,8%-a (54 fiú) választotta ezt. A fiúk gyakorlatiasabbak, ami tükröződik a könyvhöz fűződő elvárásaikban is: a fiúk 55,4%-a és a lányok 34,4%-a szerint a jó könyv ismereteket közöl.

Nagy Attila reprezentatív felmérésében az első három helyen a szórakoztatás, kikapcsolódás és a pihentetés igénye fogalmazódott meg, az én kutatásomban a harmadik helyen az ismeretközlés tűnik fel.

• Kedvenc írók

Ezzel a kérdéssel azokra szerzőkre szeretnék fényt deríteni, akiknek hatása máig érződik a fiatalok élményvilágában. Olyan szerzők, akiket lehet, hogy már nem olvasnak, viszont írásaik megragadták őket. A továbbiakban bemutatom a kedvenc írók listáját, említések száma szerint rangsorolva.

Kedvenc írók	Említések száma	A válaszolók %-ban	Kedvenc írók	Említések száma	A válaszolók %-ban
Meyer, Stephenie	14	6.7	Ady Endre	3	1.4
Rowling, J. K.	13	6.2	Hemingway, Ernest	3	1.4
Krúdy Gyula	12	5.7	Szabó Magda	3	1.4
Verne Gyula	10	4.8	Kundera, Milan	3	1.4
Christie, Agatha	10	4.8	József Attila	3	1.4
Márai Sándor	9	4.3	Tolkien, J. R.R.	3	1.4
Brown, Dan	8	3.8	Salinger, J. D.	3	1.4
Gárdonyi Géza	8	3.8	Örkény István	3	1.4
Austen, Jane	7	3.3	Müller Péter	3	1.4
Arany János	5	2.4	Nemere István	3	1.4
Tamási Áron	5	2.4	Koós Károly	3	1.4

A legkedveltebb írók rangsorát a kötelező olvasmányok szerzői vezetik. A válaszolók több mint egy ötöde nevezte meg kedvenc írójaként Jókai Mórt. Az „örök Jókai”, erdélyi jellegzetességnek mondható, mivel számos erdélyi kutatásban szerepelt az élen, pl. a kolozsvári vizsgálatban (Kiss-Miklós, 2000), az 1998-as erdélyi reprezentatív magyar felnőtt mintán végzett kutatásban (Gereben-Tomka, 2001, 100. p). Nagy Attila kutatásában a középiskolásoknál már „lecsúszott” a harmadik helyre. A szerzők nemzetiségi hovatartozása szerint a magyar szerzők állnak az élen. A legkedveltebb szerzők körülbelül egyharmada angol vagy amerikai. Hangsúlyosan a kötelező házi olvasmányok és a bestsellerek szerzői vannak jelen a kedveltségi listán.

Olvasmányszerkezet

- **A legutóbb olvasott könyvek legnépszerűbb szerzői**

Megkérdeztem a diákokat, hogy melyik volt az a könyv, amelyet a felmérés idején vagy legutóbb olvastak. Ez a lista aktuálisabb képet mutatott a diákok olvasói ízléséről, mert azokra a szerzőkre derül fény, akiket aktuálisan olvasnak:

28. ábra

A legutóbb olvasott könyv

Legutóbb olvasott könyvek szerzője	Említések száma	%
Kosztolányi Dezső	29	13.4
Meyer, Stephenie	20	9.2
Madách Imre	13	6
Kuncz Aladár	10	4.6
Jókai Mór	9	4.1
Dosztojevszkij, F. M.	6	2.8
Wass Albert	4	1.8
King, Stephen	3	1.4
Németh László	3	1.4
Austen, Jane	3	1.4
Hrabal, Bohumil	3	1.4
Brown, Dan	3	1.4

Ismételten aktuális kötelező házi olvasmány szerzője van a lista élén, aztán az egyik legaktuálisabb bestseller író Stephenie Meyer következik. A lista egészét nézve kellemesen meglepődtem, hiszen nívós írókról tanúskodik kevés kivétellel (Stephen King, Dan Brown), amelyek túlmutatnak a kötelező házi olvasmányok szerzőin.

A hipotézisek megerősítése vagy cáfolása

Az első hipotézis szerint a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei többet olvasnak.

Vizsgáljuk meg, mennyire helyes ez az állítás. Ennek érdekében külön megnéztem az anya iskolai végzettsége és az olvasás gyakorisága közti kapcsolatot, valamint külön az apa végzettsége és az olvasás gyakorisága közti kapcsolatot. Az eredmények alapján elmondható, hogy nincs szignifikáns összefüggés az anya iskolai végzettsége és a gyermek olvasásának gyakorisága közt. Viszont az apa iskolai végzettsége és a gyermek olvasásának gyakorisága közt szignifikáns kapcsolat van: minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik az apa, annál többet olvas a gyermek.

Tehát az első hipotézis részben igazolódott: a szülők közül a magasabb iskolai végzettségű apának gyermeke olvas gyakrabban, az anya iskolai végzettsége pedig nem befolyásolja a gyermek olvasásának gyakoriságát.

A második hipotézis szerint a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei gyakrabban járnak könyvtárba. Kapcsolatvizsgálatok segítségével arra az eredményre jutottam, hogy nincs összefüggés a szülők iskolai végzettsége és a diákok könyvtárba járásának gyakorisága közt. Ezek szerint ezt a hipotézist el kell vetni, nem igazolódott be.

A harmadik hipotézis szerint a lányok többet olvasnak, mint a fiúk. Szignifikáns kapcsolatot figyeltem meg a könyvolvasás gyakorisága és a nem között: a fiúk 38,2%-a nem vagy csak ritkán olvas, 41,6%-a időnként olvas, 20,2%-a pedig rendszeresen olvas. A lányok 24,05% nem vagy nagyon ritkán olvas, 42,5% időnként olvas, és 42,5% rendszeres olvasó. Mivel a lányok 42,5%-a és a fiúk 20,2%-a rendszeres olvasó, azt lehet mondani, hogy a lányok nagyobb arányban rendszeres olvasók, mint a fiúk. Tehát a harmadik hipotézisem beigazolódott, miszerint a lányok többet olvasnak, mint a fiúk.

A negyedik hipotézis szerint a lányok gyakrabban járnak könyvtárba, mint a fiúk. A lányok 16,4%-a jár hetente vagy annál is gyakrabban könyvtárba, a fiúknak viszont csak 6,9%-a. A

fiúknak egyötöde jár havonta könyvtárba, kevesebb mint egyötöde (18,4%) negyedévenként, egyharmada fél évnél vagy ritkábban, és közel egyötödük nem jár könyvtárba. A lányok 41,4 %-a jár havonta, 17,2%-a negyedévenként, 18,%-a fél évente vagy ritkábban, és 7%-egyáltalán nem jár könyvtárba. Összességében elmondhatjuk, hogy a lányok aktívabb könyvtárba járók, mint a fiúk, tehát ez a hipotézis beigazolódott.

Az ötödik hipotézis: a lányok nagyobb saját könyvtárral rendelkeznek, mint a fiúk. Nem lehet egyértelműen megállapítani az összefüggést a nem és a saját könyvtár között az esetszámi hiányosság miatt, ezért csak azt fogalmazhatjuk meg, valószínűsíthető, hogy a lányok több könyvvel rendelkeznek, mint a fiúk.

A hatodik hipotézis: a tévézés negatívan befolyásolja a könyvolvasást. (Minél többet tévéznek a diákok, annál kevesebbet olvas.) Az olvasás gyakorisága és a tévézés gyakorisága között szignifikáns pozitív irányú gyenge kapcsolat van, vagyis minél többet olvas valaki, annál kevesebbet néz televíziót (Gamma = 0,274, p=0,004), tehát a hipotézis is beigazolódott.

A hetedik hipotézis: a számítógép-használat negatívan befolyásolja a könyvek olvasását. Esetszámi hiányosság miatt csak egy tendenciát lehet megfogalmazni, miszerint negatív irányú közepes erősségű szignifikáns kapcsolat lehetséges a napi számítógép-használat és az olvasás gyakorisága között (Gamma=-0,359, p<0,0001).

A nyolcadik hipotézis szerint egyre hangsúlyosabbá válik az információs, kommunikációs technológiai (IKT) eszközök elterjedésével az elektronikus forrásból való olvasás. A diákok 79%-a jelölte meg az interneten olvasást mint számítógép-használati módot. A diákok több mint fele sajtóterméket néha szokott olvasni az interneten, míg szakmai közleményt és szépirodalmat rendszeresen körülbelül egyötödük olvas az interneten. A diákok legutóbbi olvasmányának beszerzési helye 4%-ban az internet volt. Tehát el lehet mondani, hogy az IKT-eszközök elterjedésével megjelent az elektronikus forrásból való olvasás.

Összegzés

Ebben a rohanó világban, egyre inkább háttérbe szorul az olvasás fontossága, holott lényeges, hogy mennyit és mit olvasunk. Az olvasással és a könyvek által teljeseedik ki személyiségünk, újabb tapasztalatokra, ismeretekre teszünk szert, fejlődik a gondolkodásmódunk. A nemzetközi vizsgálatok rámutattak, hogy a szövegértésben milyen nagy szerepe van az olvasottságnak, és kapcsolatot mutattak ki a fiatalok olvasottsága és a későbbi munkaerőpiaci esélyeik között, miszerint minél olvasottabb valaki, annál nagyobb eséllyel tud a későbbiekben elhelyezkedni. (Mihály Ildikó, 2001)

Kutatásom középpontjában két elméleti középiskola 11. osztályos diákjai álltak, akiknek az olvasási szokásait megpróbáltam feltérképezni, tekintetbe véve a két legmarkánsabb szabadidő-eltöltési módot a televíziózást és számítógéphasználatot.

Úgy tűnik, a Bolyai Farkas Elméleti Líceum 11. osztályos diákjai sok tekintetben jobban teljesítenek, mint a Református Kollégium 11. osztályos diákjai: a Bolyaisok körében nagyobb arányban vannak rendszeres olvasók, gyakrabban járnak könyvtárba, nagyobb százalékban beszélnek meg olvasmányaikat a barátaikkal, és ők jelentették ki nagyobb arányban, hogy környezetükből a barátaik is szeretnek olvasni. Tehát az olvasáskultúra szempontjából különbségek figyelhetők meg a két iskola között, habár fizikailag egy térben van a két iskola, és a tanári kar sem különbözik. A kérdés megoldását a szülők iskolai végzettségének megoszlásában vélem felfedezni: a Református Kollégium diákjainak szülei alulképzettebbek, körükben kevesebb a felsőoktatást elvégzők hányada és ez tükröződik gyermekeik olvasási kultúráján.

Egy másik érdekes vonás, amit felfedeztem, az a nemek közti különbségekről az olvasás terén. Meglátásom szerint a fiúk gyakorlatiasabbak: ez látszik egy jó könyvvel szembeni elvárásukon is: a fiúk több mint fele (55,4%) szerint egy jó könyv ismereteket közöl, viszont a lányoknak csak kicsivel több, mint egyharmada (34,4%) várja el, hogy egy jó könyv ismerete-

ket közöljön. A fiúk nagyobb arányban olvasnak interneten sajtóterméket, mint a lányok.

Végezetül pár szóban megemlíteném az olvasói ízlést. Nyugodtan mondhatom, hogy a magyarországi diákokat elért modernizációs hatás még nem érződik annyira az általam felállított kedvenc írók listáján: még mindig jobban hasonlít ez a lista egy 1998-as erdélyi reprezentatív felnőtt lakosságát érintő kutatás listájához, mint a magyarországi középiskolás diákok körében végzett kutatás kedvenc íróinak listájához.

Irodalom

ADORNO, Theodor: A félműveltség elmélete. In: A kultúra szociológiája. Szerk. Wessely Anna. Bp.: Osiris ; Láthatatlan Kollégium, 2003. 96–113. p.

ANDORKA Rudolf: Bevezetés a szociológiába. 2. jav. bőv. kiad. Bp.: Osiris, 2006. 786 p.

BERNSTEIN, Basil: Nyelvi szocializáció és oktathatóság: szociolingvisztikai írások. In: Társadalom és nyelv. Vál. Pap Mária, Szépe György. Bp.: Gondolat, 1975. 393–431. p.

BOURDIEU, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Süss a társadalomban: társadalomismereti olvasókönyv. Összeáll. és szerk. Bauer Béla. Bp.: Új Mandátum, ELTE TÓFK, 2000. 35–51. p.

GEREBEN Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség. Bp.: Országos Széchényi Könyvtár, 1998. 228 p.

GEREBEN Ferenc: Olvasáskultúránk az ezredfordulón = Tiszatáj, 56. évf. 2002. 2. sz. 61–72. p. <http://www.lib.jgyft.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/02-02/gereben.pdf> [2014. jan. 21.]

GEREBEN Ferenc – TOMKA Miklós: Vallásosság és nemzetudat. Vizsgálódások Erdélyben. Bp.: Kerkai Intézet, 2000. 107 p.

GIDDENS, Antony: Szociológia. Bp.: Osiris, 2008. 834 p.

KATSÁNYI Sándor: Magyar olvasáskultúra túl a határokon. Szemle = Könyvtári Figyelő, 10. (46.) évf. 2000. 4. sz. 637–654. (<http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2000/4/katsanyi.html>) [2014. jan. 21.]

KISS Dénes – MIKLÓS Tünde: Olvasási szokások és médiahasználat Kolozsváron: kutatási jelentés [27 p.] In: Erdélyi társadalom munkacsoport: erdélyi vonatkozású társadalomtudományi kutatások adatbankja (<http://kutatások.adatbank.transindex.ro/download/kapcsolodo48.pdf>) [2013. júl. 23.]

KOZMA Béla: A Bolyai Farkas Líceumról. In: Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság: Számítástechnika az ok-

- tatásban. Konferencia. 2000. nov. 2–4. Marosvásárhely [3–4. p.] (http://szamokt.emt.ro/szamokt_program_2000.pdf) [2013. júl. 23.]
- Könyvtárosok kézikönyve 4. köt. Szerk. Horváth Tibor, Papp István. Bp.: Osiris, 2002. 429 p.
- NAGY Attila: Háttal a jövőnek? Középiskolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata. Bp.: OSZK ; Gondolat, 2003. 217 p. (Nemzeti téka)
- NAGY Attila: Olvasás, nemzettudat, vallásosság magyarországi középiskolások szemével = Könyvesház, 11. évf. 2002. 1–2. 17–21. p. (http://bcucluj.ro/rmke/index.php?option=com_content&view=article&id=68:koenyveshaz-2002-1-2&catid=41:koenyveshaz&Itemid=83) [2014. febr. 25.]
- A cikk először *Olvasás, nemzettudat, vallásosság – középiskolások szemével* címmel jelent meg az OSZK Híradóban (44. évf. 2001. 9–12. sz. 47–52. p.).
- PÉTERFI Rita: Az olvasás-szövegértésről két nemzetközi vizsgálat kapcsán: a PIRLS- és a PISA-vizsgálat magyar vonatkozásai = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. évf. 2008. 5. sz. 16–24. p. (<http://www.epa.oszk.hu/01300/01367/00189/pdf/02muhelykerdesek.pdf>) [2014. jan. 21.]
- PISA 2000 – a hivatalos OECD-jelentés tanulságai. Összeáll. Mihály Ildikó = Új Pedagógiai Szemle, 52. évf. 2002. 7–8. sz. 189–203. p. (<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00062/2002-07-oe-Mihaly-PISA.html>) [2014. jan. 21.]
- ROPOLYI László: A könyv és az olvasás = Iskolakultúra, 13. évf. 2003. 6–7. sz. 114–120. p.
- STEINER Kata: Bevezetés helyett: egy győztes kor nyertesei és vesztesei. In: Ifjúsági korszakváltás: ifjúság az új évezredben. Konferencia, 2002. december 18., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest. Szerk. Gábor Kálmán, Jancsák Csaba. Szeged: Belvedere Meridionale, 2004. 8–11. p.
- VÁRI Péter [et al.]: Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról = Új Pedagógiai Szemle, 52. évf. 2002. 1. sz. 38–65. p. (<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00056/2002-01-ta-Tobbek-Gyorsjelentes.html>) [2014. febr. 25.]
- VERES Valér – MAGYARI Tivadar – CSATA Zsombor: Magyar fiatalok a Partiumban és Belső-Erdélyben az ezredfordulón: Mozaik 2001. Regionális gyorsjelentés a kisebbségben és szórványban élő erdélyi magyar fiatalok helyzetéről és lehetőségeiről. Kolozsvár: Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány, 2002. 113 p.
- Vége a Gutenberg galaxisnak? Vál. és szerk. Halász László. Bp.: Gondolat, 1985. 511 p.

Beérkezett 2012. nov. 30.